

UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU
WYDZIAŁ EKONOMICZNY
ZAKŁAD ZARZĄDZANIA I MARKETINGU

RESTRUKTURYZACJA
PRZEMYSŁU BIAŁOSTOCKIEGO
W OKRESIE TRANSFORMACJI

praca zbiorowa pod kierunkiem
Andrzeja H. Jasińskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku
Białystok 1999

Recenzenci

Kazimierz MEREDYK

Józef SZABŁOWSKI

Autorzy rozdziałów

Wstęp	Andrzej H. JASIŃSKI
Rozdział I	Andrzej H. JASIŃSKI, Marek KRUK
Rozdział II	Anna GRZEŚ
Rozdział III	Urszula GOŁASZEWSKA-KACZAN
Rozdział IV	Grażyna MICHALCZUK
Rozdział V	Barbara SOKÓŁ
Zakończenie	Andrzej H. JASIŃSKI

Copyright © by Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu w Białymstoku
Białystok 1999

ISBN 83-87884-22-7

Opracowanie typograficzne, projekt okładki
Artur BOLTROMIUK

Korekta
Elżbieta ŁAGUNIONEK

Druk
Zakład Poligraficzny OffsetPrint

IV. INWESTYCJE I ZMIANY W MAJĄTKU TRWAŁYM PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁOWYCH WOJEWÓDZTWA BIAŁOSTOCKIEGO

1. Wprowadzenie

Inwestycje należą do podstawowych kategorii i głównych determinant rozwoju przedsiębiorstw. Pełniąc szereg niezmiernie ważnych funkcji o charakterze techniczno-produkcyjnym i ekonomicznym, działalność inwestycyjna staje się ważnym czynnikiem osiągnięcia celów gospodarczych. Dotyczy ona tej sfery działalności, bez której w dłuższym horyzoncie czasowym nie istniałyby możliwości dokonywania zmian strukturalnych ani też poprawa efektywności gospodarowania. Najogólniej rzecz ujmując, przedsięwzięcia inwestycyjne przyczyniają się do aktywizacji ogółu procesów gospodarczych. Niedostateczny poziom nakładów inwestycyjnych może uniemożliwić racjonalne gospodarowanie z powodu braku nowoczesnych technik¹.

Nowa rzeczywistość gospodarcza, w której znalazły się przedsiębiorstwa powoduje, że nie ma już możliwości kontynuowania ekstensywnego inwestowania. Procesy transformacyjne, które zmierzają w kierunku gospodarki rynkowej, wymuszają przeobrażenia działalności inwestycyjnej, stwarzają potrzebę innego spojrzenia na sam proces inwestowania i oceny efektywności ponoszonych nakładów. Wymaga to poznania prawidłowości i mechanizmów rozwojowych, przewartościowania kryteriów ocen oraz rozpoznania barier i stymulatorów rozwoju. Oznacza to, że reprodukowany w warunkach transformacji potencjał produkcyjny, wraz z właściwą mu strukturą, będzie podlegać

¹ *Rola inwestycji w strategii rozwoju przemysłu w Polsce*, praca zbior. pod red. W. Janasza, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1995, s. 12.

przekształceniom adekwatnym do wymogów gospodarki rynkowej. Wypracowanie odpowiedniej do istniejących uwarunkowań strategii kształtowania procesów inwestycyjnych jest jednym z istotnych wymogów podnoszenia racjonalności gospodarowania poszczególnych podmiotów. Możliwości opierania działań na różnych regułach postępowania w sferze inwestowania pozwalają na wykorzystanie różnorodnych typów strategii inwestowania, które zależą przede wszystkim od reguł ustalania celów, zasad kreowania i dysponowania środkami w podmiotach gospodarczych, kierunków i zadań rozwojowych oraz metod i środków ich realizacji².

Dlatego też ocena zachowań przedsiębiorstw w sferze działalności inwestycyjnej jest nie tylko ważna poznawczo, ale ma także wartość pragmatyczną, gdyż jest niezbędna do poprawnego sformułowania podstawowych założeń polityki inwestycyjnej. Potrzeba zainteresowania się gospodarką środkami trwałymi jest także zdeterminowana „zapotrzebowaniem na informacje z dziedziny funkcjonowania instrumentów zarządzania w warunkach reformowania gospodarki, zwłaszcza z punktu widzenia przebiegu procesów samofinansowania przedsiębiorstw i oceny skuteczności tych instrumentów w gospodarce środkami trwałymi. W warunkach poważnych ograniczeń inwestowania oraz modernizacji obiektów przemysłowych istnieje bezwzględna konieczność intensyfikacji metod gospodarowania posiadanymi już zasobami”³.

Przedmiotem tej pracy są zagadnienia związane z inwestowaniem w majątek trwały. Pracę wykonano na podstawie oceny teoretycznej, istniejącej literatury przedmiotu oraz analizy danych empirycznych, dotyczących analizowanych zjawisk. Przyjęty zakres przedmiotowy badań określa konstrukcja pracy, jej układ strukturalny. W pracy zastosowano metodę analityczno-opisową z elementami dedukcji. W pierwszej części przedstawione zostały problemy teoretyczne związane z zagadnieniem inwestowania w majątek trwały. Natomiast w drugiej, w oparciu o dane statystyczne oraz o badania ankietowe, nastąpiła próba ich weryfikacji w praktyce.

² A. Płocica, *Podstawy systemu i polityki inwestycyjnej*, ANS, Warszawa 1984, s. 11.

³ T. Gąska, *Wpływ środków trwałych na wyniki ekonomiczne przedsiębiorstwa przemysłowego*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu Nr 540, Wrocław 1990, s. 540.

Pojęcie, klasyfikacja i czynniki determinujące procesy inwestycyjne

Rozwój przedsiębiorstwa dokonuje się poprzez realizację określonych przedsięwzięć inwestycyjnych. Dlatego też decyzje inwestycyjne są kluczowym czynnikiem wyznaczającym rozwój przedsiębiorstwa i kształtującym jego długookresową efektywność. Inwestowanie związane jest z obecnym angażowaniem środków w celu osiągnięcia pożądanych efektów w przeszłości⁴.

W literaturze przedmiotu przyjmowane są wąskie bądź też szerokie definicje inwestycji. W związku z tym, że przedmiotem inwestycji mogą być bardzo różne kategorie, powoduje to powstanie nieporozumień definicyjnych, których przyczyną jest na ogół brak precyzji w określaniu przedmiotu inwestycji. Dlatego też w pracy zostanie przyjęte następujące określenie przedmiotu inwestycji: **inwestycje są to nakłady finansowe lub rzeczowe mające na celu stworzenie nowych lub polepszenie, rozbudowę, przebudowę, adaptację, względnie modernizację istniejących środków trwałych, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji**⁵.

Przedmiotem zainteresowania są więc inwestycje związane ze zmianami w rzeczowym majątku trwałym, określane jako inwestycje bezpośrednie bądź rzeczowe. Inwestycje rzeczowe w gospodarce rynkowej dokonują przedsiębiorstwa w celu zrealizowania celów strategicznych. W teorii i w praktyce gospodarczej określane są one za pomocą pojęć bardziej szczegółowych, tj. zadanie inwestycyjne, obiekt inwestycyjny.

W literaturze spotyka się wiele kryteriów klasyfikacji przedsięwzięć inwestycyjnych, np. według: szczebla podejmowanych decyzji, charakteru reprodukcji środków trwałych, źródeł finansowania i innych⁶.

Obok wyżej zaprezentowanych kryteriów klasyfikacyjnych na szczególną uwagę zasługuje podział inwestycji rzeczowych zaproponowany przez A. Gremilleta. Wyróżnia on⁷:

⁴ B. Pomykalska, *Strategia finansowania rozwoju przedsiębiorstwa*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 1998, nr 2, s. 12-13.

⁵ Definicja w oparciu o: Rocznik statystyczny GUS, Warszawa 1997, s. 509.

⁶ H. Towarnicka, *Inwestycje rzeczowe w warunkach transformacji*, Wydawnictwo AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 1996, s. 31.

⁷ A. Gremillet, *Selection et controle des investissements*, Les Editions d'Organisation, Paris 1972 (podaję za G. Witoszek, *Ocena efektywności inwestycji metodą NPV*, „Przebieg Organizacji” 1997, nr 5, s. 36).

- inwestycje odtworzeniowe, polegające na zastępowaniu zużytych lub przestarzałych urządzeń nowymi;
- inwestycje modernizacyjne, przeprowadzane z reguły łącznie z inwestycjami odtworzeniowymi, nastawione głównie na zmniejszenie kosztów wytworzenia;
- inwestycje innowacyjne, służące modyfikacji wytwarzanych dotychczas wyrobów;
- inwestycje rozwojowe, obejmujące swym zakresem dwa rodzaje przedsięwzięć:
 - mające na celu zwiększenie szeroko rozumianego potencjału produkcyjnego;
 - służące wdrażaniu do produkcji nowych wyrobów;
- inwestycje strategiczne (o charakterze defensywnym, ofensywnym, defensywno-ofensywnym).

Reasumując, do nakładów inwestycyjnych zaliczane są wszelkie nakłady ponoszone w związku z nabyciem lub wytworzeniem środków trwałych oraz związane z wyposażeniem i oddaniem do użytku obiektów rozbudowanych i modernizowanych.

Zakres i zasady gospodarowania majątkiem trwałym

W praktyce gospodarczej inwestycje rzeczowe są ściśle związane z kategorią majątku trwałego przedsiębiorstwa, gdyż⁸:

- w trakcie realizacji inwestycji ewidencjonowane są koszty inwestycji, zwane inwestycjami rozpoczętymi;
- po zakończeniu realizacji inwestycji i rozliczeniu jej kosztów powstają m.in. nowe środki trwałe.

Za środki trwałe zgodnie z obowiązującymi przepisami uznaje się **stanowiące własność lub współwłasność jednostki nieruchomości, maszyny, urządzenia, środki transportu, a także inne kompletne i nadające się do użytku w momencie przyjęcia ich do użytkowania przedmioty, o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok, przeznaczone na potrzeby jednostki związane z prowadzoną przez**

⁸ H. Towarnicka, *Inwestycje rzeczowe...*, op. cit., s. 30.

nie działalnością gospodarczą bądź też przekazane innym podmiotom na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub innej umowy⁹.

Środki trwałe stanowią podstawowy składnik substancji materialnej przedsiębiorstwa. Ich charakterystyczną cechą jest wielokrotne wykorzystanie w naturalnej postaci. Co prawda w miarę upływu czasu zmieniają swoje cechy użytkowe, obniżają wydajność, jakość pracy, itp., to jednak do końca zachowują swoją pierwotną postać. Cechy majątku trwałego, determinują przede wszystkim zdolność do wielokrotnego uczestnictwa w procesach wytwórczych oraz zróżnicowaną gotowość produkcyjną. Stanowią one naturalną przesłankę formułowania strategii gospodarowania majątkiem trwałym. Ogólnie można ją określić jako proces¹⁰:

- identyfikacji potrzeb zmian stanu zasobów majątku trwałego;
- określenia zbioru działań mających na celu osiągnięcie stanu pożądanego;
- określenie sposobu realizacji tych działań.

„W gospodarce rynkowej majątek trwały przedsiębiorstwa jest kategorią o dużej dynamice zmian oraz odmiennej strukturze niż w gospodarce centralnie sterowanej. Przede wszystkim przedsiębiorstwo może na podstawie własnych decyzji dokonywać zmian w wielkości i strukturze majątku trwałego. Zmiana kategorii majątku trwałego w polskiej gospodarce wpływa na wzrost rangi strategii inwestycyjnej wynikającej z podstawowej strategii przedsiębiorstwa”¹¹. W związku z tym gospodarowanie majątkiem trwałym i podejmowanie decyzji dotyczących reprodukcji jest jednym z istotnych zagadnień procesu transformacji gospodarki. Instrumenty ekonomiczno-finansowe bezpośrednio z tym związane powinny zapewnić:

- prawidłowe odzwierciedlenie wartości majątku trwałego, zaangażowanego w przedsiębiorstwach;
- możliwie precyzyjne określenie stopnia zużycia środków trwałych;

⁹ Definicja podana w oparciu o Rozporządzenie Ministra Finansów z 20 stycznia 1995 r. z późniejszymi zmianami w sprawie amortyzacji środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych oraz ustawę o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (Dz. U. Nr 121 z późniejszymi zmianami).

¹⁰ B. Woźniak-Sobczak, *Restrukturyzacja jako strategia gospodarowania majątkiem trwałym w przedsiębiorstwie*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu Nr 498, Wrocław 1989, s. 125-126.

¹¹ H. Towarnicka, *Strategiczne planowanie inwestycji*, „Przegląd Organizacji” 1993, nr 5, s. 24.

- właściwy pomiar efektywności wykorzystania majątku trwałego;
- uwzględnienie rzeczywistego ubytku wartości środków trwałych w rachunku kosztów;
- stworzenie przedsiębiorstwu warunków do gromadzenia odpowiednio wysokich zasobów pieniężnych na odnowę majątku trwałego, zdolnego do generowania zysków lub ulokowaniu środków pochodzących z amortyzacji w nowych efektywnych przedsięwzięciach ekonomicznych¹².

Środki trwałe określają w dużej mierze pozycję przedsiębiorstwa, wpływając na jego możliwości i poziom nowoczesności produkowanych wyrobów. Determinują także wiarygodność przedsiębiorstwa w przypadku terminowego wykonania dobrego jakościowo wyrobu.¹³ Środki trwałe są nośnikiem postępu techniczno-organizacyjnego. Dlatego też istotnym zagadnieniem związanym z ich gospodarką jest odnawianie i przyrost środków trwałych. Proces ten powinien być zgodny z obiektywnie działającymi prawami ekonomicznymi i może się odbywać drogą reprodukcji prostej i (lub) rozszerzonej.

Obok procesu odtworzenia, bardzo istotną kwestią jest proces dekapitalizacji majątku trwałego, czyli zmniejszenie wolumenu środków trwałych w rozpatrywanym horyzoncie czasu, które może mieć charakter dekapitalizacji absolutnej bądź też względnej¹⁴. Do najistotniejszych czynników determinujących procesy dekapitalizacji środków trwałych można zaliczyć¹⁵:

- występujący system amortyzacji (normy i metody);
- strukturę rodzajową inwestycji;
- likwidację;
- inflację.

¹² L. Swatler, *Majątek trwały – amortyzacja – podatek dochodowy*, „Bank i Kredyt” 1991, nr 11.

¹³ J. Lewandowski, *Zarządzanie środkami trwałymi i gospodarką naprawczą w przedsiębiorstwie*, MARCUS s. c., Łódź 1997, s. 8.

¹⁴ *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, praca zbior. pod red. J. Lichtarskiego, Wydawnictwo AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 1995, s. 86-87 oraz W. Janasz, *Zarządzanie kapitałem trwałym przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1993, s. 158-166.

¹⁵ W. Janasz, *Czynniki wywołujące dekapitalizację majątku trwałego i sposoby ich oddziaływania*, „Przegląd Organizacji” 1995, nr 2, s. 34.

Jedną z podstawowych przyczyn dekapitalizacji jest zbyt wolne tempo odnowy posiadanych zasobów środków trwałych oraz ograniczony zakres inwestycji modernizacyjnych i rozwojowych (nowych). Proces dekapitalizacji może być w pewnym zakresie neutralizowany, pod warunkiem, że przedsiębiorstwa w swojej polityce przyjmą strategię, która pozwoli na zwiększenie udziału inwestycji odtworzeniowo-modernizacyjnych. Należy również podkreślić, że decyzje przedsiębiorstw w zakresie ponoszenia nakładów inwestycyjnych, czyli decyzje o długookresowych skutkach, powinny być poprzedzone ekonomicznym rachunkiem opłacalności, który może być dokonany przy wykorzystaniu szeregu metod¹⁶.

Reasumując, gospodarka środkami trwałymi jest procesem złożonym i wielowymiarowym. Powinna zatem być przedmiotem świadomego kształtowania wyboru między różnymi sposobami przygotowania i działań w zakresie form reprodukcji majątku trwałego.

2. Gospodarka majątkiem trwałym a działalność inwestycyjna przedsiębiorstw województwa białostockiego

Metodyka badań

Majątek trwały jako element zasobu strategicznego przedsiębiorstwa ma istotne znaczenie dla jego sprawnego i efektywnego funkcjonowania. Zagadnienie dotyczące inwestycji w majątek trwały pokazano w dwóch ujęciach. Po pierwsze, zasób środków trwałych oraz poniesione nakłady inwestycyjne przedstawiono jako przedmiot gospodarki majątkiem trwałym. Po drugie, ukazano cel realizowanych inwestycji oraz ocenę znaczenia źródeł finansowania procesu inwestycyjnego przedsiębiorstw przemysłowych. Oba przekroje ukazują wzajemnie uzupełniające się obszary, charakteryzujące gospodarkę majątkiem trwałym w okresie zmian systemowych.

¹⁶ Szerzej na ten temat zobacz m.in. G. Witoszek, *Ocena efektywności inwestycji metodą NPV*, „Przegląd Organizacji” 1997, nr 5; S. Sojak, *Rachunkowość zarządcza w warunkach inflacji*, TNOiK, Toruń 1997; *Finanse przedsiębiorstwa z elementami zarządzania i analizy*, praca zbior. pod red. M. Wypycha, ABSOLWENT, Łódź 1997.

Badaniami objęto procesy inwestycyjne dużych przedsiębiorstwach przemysłowych o produkcyjnym charakterze działalności województwa białostockiego (sekcja D) w latach 1994-1996. Przeprowadzone badania miały charakter dwuszczelbowy. Pierwszy szczebel polegał na objęciu nimi wszystkich dużych przedsiębiorstw na podstawie analizy danych statystycznych udostępnionych przez Wojewódzki Urząd Statystyczny¹⁷. Natomiast drugi szczebel dotyczył badań empirycznych przy wykorzystaniu metody ankietowej, którą objęto 47 przedsiębiorstw.

Gospodarka zasobami majątku trwałego została przedstawiona na podstawie analizy danych statystycznych dotyczących wszystkich dużych przedsiębiorstw przemysłowych, natomiast interesujące informacje dotyczące przesłanek inwestowania oraz znaczenia poszczególnych źródeł finansowania dostarczyły badania ankietowe. Celem badań empirycznych, dokonanych w oparciu o analizę danych statystycznych, jak i informacji uzyskanych w drodze badań ankietowych była próba odpowiedzi na następujące pytania:

- jak nowe uwarunkowania ekonomiczne, w których znajdują się obecnie przedsiębiorstwa przemysłowe o produkcyjnym charakterze działalności, wpłynęły na stan i strukturę posiadanego majątku trwałego;
- jaki był cel i charakter realizowanych inwestycji w badanym okresie;
- jakie źródła kapitału były wykorzystywane głównie przy finansowaniu inwestycji, z uwzględnieniem nowoczesnych form finansowania.

Należy też podkreślić, że podjęte w pracy zagadnienia dotyczą części problematyki związanej z procesem inwestycyjnym. Pełna analiza powinna obejmować też zagadnienia związane z określeniem poziomu dekapitalizacji majątku trwałego rozpatrywanych podmiotów, czynników ją wywołujących i sposobów ich oddziaływania. Również kompleksowa ocena gospodarki środkami trwałymi wymagałaby przeanalizowania procesu jego reprodukcji. Jednak ze względu na ograniczoną możliwość pozyskania w tym zakresie informacji, w pracy ograniczono się do analizy wybranych aspektów.

¹⁷ Analizę dokonano na podstawie danych finansowych 81 przedsiębiorstw, które przez cały badany okres prowadziły działalność gospodarczą.

Głównym przekrojem analitycznym zarówno w odniesieniu do analizy danych statystycznych, jak i danych pozyskanych w drodze badań ankietowych¹⁸ był podział przedsiębiorstw według rodzaju prowadzonej działalności (podsekcji EKD). Zestawienie tych przedsiębiorstw ilustruje tabela 1.

Tabela 1. Struktura badanych przedsiębiorstw produkcyjnych według rodzaju prowadzonej działalności (podsekcji EKD)

Pod-sekcje	Rodzaj działalności	A		B	
I	Produkcja art. spożywczych i tytoniowych	18	22,2	9	19,1
II	Produkcja tkanin i wyrobów włókienniczych oraz produkcja skóry i wyrobów ze skóry	15	18,5	9	19,1
III	Produkcja drewna i wyrobów z drewna, masy celulozowej, papieru oraz wyrobów z papieru	10	12,3	5	10,6
IV	Produkcja wyrobów chemicznych, włókien syntetycznych z gumy, tworzyw sztucznych, z pozostałych wyrobów niemetalicznych	10	12,3	4	8,5
V	Produkcja metali i przetworzonych wyrobów z metali	5	6,2	3	6,4
VI	Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej nie sklasyfikowanych oraz urządzeń elektrycznych i metrycznych	16	19,8	12	25,5
VII	Produkcja pojazdów mechanicznych, przyrządów i naczepek	4	4,9	3	6,4
VIII	Produkcja gdzie indziej nie sklasyfikowana	3	3,7	2	4,3
Ogółem		81	100	47	100

A – duże przedsiębiorstwa przemysłowe o produkcyjnym charakterze działalności województwa białostockiego (81) – objęte badaniami statystycznymi; B – duże przedsiębiorstwa przemysłowe o produkcyjnym charakterze działalności województwa białostockiego (47) – objęte badaniami ankietowymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez WUS w Białymstoku i wyników badań własnych.

¹⁸ W odniesieniu do wyników badań ankietowych analizę rozszerzono o dwa przekroje badawcze, a mianowicie formę prowadzonej działalności oraz zatrudnienie.

Analiza stanu i struktury posiadanego majątku trwałego

Rozwój majątku trwałego dokonuje się w różnych formach, przy czym wybór formy powiększania i zmian jakościowych współokreśla jego efektywność ekonomiczną, a więc i typ rozwoju majątku trwałego. Dlatego też istotną kwestią jest ocena istniejących zasobów rzeczowych składników majątku trwałego. Badanie zmian w ich stanie i strukturze jest celowe z wielu względów, między innymi dla ustalenia zakresu jego restrukturyzacji. Pozwala jednocześnie na określenie poziomu zasobów majątku trwałego, jego zmiany w różnych momentach i przekrojach klasyfikacyjnych.

Punkt wyjścia w ocenie sytuacji majątkowej badanych przedsiębiorstw stanowi wartość brutto rzeczowych składników majątku trwałego oraz ich struktura. Informacje w odniesieniu do grupy analizowanych przedsiębiorstw zawierają tabele 2 i 3.

Z danych zawartych w tabelach 2 i 3 wynika, że rzeczowy majątek trwały (środki trwałe) badanych przedsiębiorstw wykazał w całym analizowanym okresie tendencję wzrostową. Przyrost jego wartości w latach 1994-1995 wyniósł 15,9%, natomiast w latach 1995-1996 tempo uległo niewielkiemu zwiększeniu i przyrost wyniósł 21,7%¹⁹. Należy podkreślić, że wzrost ten był zdeterminowany przede wszystkim wysokim tempem przyrostu wartości maszyn i urządzeń. Również pozostałe grupy w całym analizowanym okresie wykazały tendencję wzrostową, ale tempo to było niższe niż jest charakterystyczne dla maszyn i urządzeń.

¹⁹ Należy podkreślić, że są to wskaźniki tempa wzrostu ustalone w odniesieniu do wartości brutto środków trwałych na podstawie cen ewidencyjnych. Porównując je do wskaźników cen nakładów inwestycyjnych, które w badanym okresie wynosiły odpowiednio (rok poprzedni =100%) dla roku 1995 – 122,4%, a dla roku 1996 – 117,0% (źródło: Rocznik statystyczny, GUS, Warszawa 1997, s. 297), możemy zauważyć, że w latach 1994-1995 w całej sekcji D nastąpił wyłącznie wzrost nominalny, natomiast w latach 1995-1996 był to wzrost realny. Jednak ocena kierunku realnych zmian jest utrudniona ze względu na to, że w części badanego okresu miało miejsce przeszacowanie środków trwałych, które wpłynęło na zmianę wartości środków trwałych. Dlatego też w pracy odstąpiono od przeliczania wartości poszczególnych pozycji środków trwałych o wskaźniki zmian cen, gdyż samo wyeliminowanie inflacji i tak nie stworzyłoby odpowiedniej bazy do szczegółowych porównań. W związku z tym w pracy skupiono się przede wszystkim na przeanalizowaniu kierunku zmian zarówno poszczególnych pozycji środków trwałych, jak i nakładów inwestycyjnych opierając się na analizie przesunięć w strukturze.

Tabela 2. Wartość brutto grup środków trwałych przedsiębiorstw przemysłowych województwa białostockiego w latach 1994-1996 (w bieżących cenach ewidencyjnych)

Wyszczególnienie	Wartość środków trwałych w latach (w tys. zł)											
	Ogółem			w tym na:								
				budynki i budowle			maszyny i urządzenia			środki transportu		
	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996
Sekcja D, w tym:	1056400,5	1221799,1	1486370,2	497381,4	526484,4	575372,7	503557,8	636276,3	819217,6	49146,5	53817,2	65623,6
Podsekcja I	373031,2	403621,7	471073,4	162855,1	168792,5	170643,6	178696,7	201563,8	254194,2	30712,6	32375,7	36615,3
Podsekcja II	296916,5	416419,4	414760,8	104455,6	128729,6	128065,8	183138,9	277314,5	276357,1	4741,1	6183,8	6179,8
Podsekcja III	80474,9	86457,2	114480,4	33634,6	33456,9	39369,5	43009,3	48627,3	67615,0	3332,2	3873,2	5777,5
Podsekcja IV	64253,8	74147,2	98799,6	34421,2	36367,0	31105,3	28204,9	35419,0	63513,5	1566,8	2242,5	2417,3
Podsekcja V	35189,4	29899,1	30587,4	19033,5	18320,0	15064,8	13806,5	10650,4	12669,3	2062,5	1760,7	1834,9
Podsekcja VI	136887,2	138563,5	235325,5	87933,4	85329,6	112110,4	43850,3	47534,7	109236,8	4883,9	5385,1	7797,1
Podsekcja VII	51841,3	54192,2	93681,5	40127,9	41230,8	58563,0	10068,5	11475,8	29090,7	1644,0	1470,4	4430,7
Podsekcja VIII	17906,2	18498,5	27661,6	14920,1	14258,0	20450,3	2782,7	3690,8	6541,0	203,4	525,8	571,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez WUS w Białymstoku.

Tabela 3. Struktura rodzajowa wybranych grup środków trwałych w latach 1994-1996

Wyszczególnienie	Struktura środków trwałych w %											
	Ogółem			w tym na:								
				budynki i budowle			maszyny i urządzenia			środki transportu		
	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996
Sekcja D, w tym:	100,0	100,0	100,0	47,1	43,1	38,7	47,7	52,1	55,1	4,6	4,4	4,4
Podsekcja I	35,3	33,0	31,7	43,7	41,8	36,2	47,9	49,9	53,9	8,2	8,0	7,8
Podsekcja II	28,1	34,1	27,9	35,2	30,9	30,9	61,7	66,6	66,6	1,6	1,5	1,5
Podsekcja III	7,6	7,1	7,7	41,8	38,7	34,4	53,4	56,2	59,1	4,1	4,5	5,0
Podsekcja IV	6,1	6,1	6,6	53,6	49,0	31,5	43,9	47,8	64,3	2,4	3,0	2,4
Podsekcja V	3,3	2,5	2,1	54,1	61,3	49,3	39,2	35,6	41,4	5,8	5,8	5,9
Podsekcja VI	13,0	11,3	15,8	64,3	61,6	47,6	32,0	34,3	46,4	3,6	3,9	3,3
Podsekcja VII	4,9	4,4	6,3	77,4	76,1	62,5	19,4	21,2	31,1	3,2	2,7	4,7
Podsekcja VIII	1,7	1,5	1,9	83,3	77,1	73,9	15,5	19,9	23,6	1,1	2,8	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez WUS w Białymstoku.

Analizując powyższą kategorię w rozbiciu na poszczególne podsekcje można zauważyć, że nie wszystkie wykazały podobny kierunek jak i tempo zmian. Z uzyskanych danych wynika, że podobne prawidłowości w latach 1994-1995 wykazały prawie wszystkie podsekcje z wyłączeniem podsekcji V. W odniesieniu do tej podsekcji odnotowano spadek o 15,1 punktu procentowego, natomiast w latach 1995-1996 odnotowano wzrost o 16,9 punktu procentowego. Spadek, co prawda niewielki (0,4 punktu procentowego), odnotowano również w latach 1995-1996 w podsekcji II. Natomiast pozostałe podsekcje w całym analizowanym okresie wykazały kierunek zmian charakterystyczny dla całej sekcji, z tym że różnicowało je tempo zmian. Analiza wskazuje, że większość podsekcji wykazywała tempo zmian zbliżone bądź też nieco niższe niż to charakterystyczne dla całej sekcji. Najwyższy wzrost w analizowanym okresie odnotowano w podsekcji VII w latach 1995-1996; wynosił on 72,9 punktu procentowego.

W świetle powyższej analizy widać, że nie wszystkie podsekcje wykazały zarówno ten sam kierunek, jak i zbliżone tempo zmian, co wywołało zmiany w strukturze majątku badanych przedsiębiorstw.

Uzupełnieniem przeprowadzonej analizy było przeanalizowanie zmian relacji zachodzących między trzema podstawowymi grupami środków trwałych²⁰. Analizując strukturę majątku badanych firm w poszczególnych latach widoczne jest, że największe znaczenie mają dwie grupy rzeczowych składników majątkowych, a mianowicie budynki i budowle oraz maszyny i urządzenia. Dokonując oceny w odniesieniu do tych dwóch podstawowych grup środków trwałych, można zauważyć pewną prawidłowość, która polega na zmniejszaniu w strukturze środków trwałych udziału budynków i budowli na rzecz maszyn i urządzeń. Ta prawidłowa tendencja świadczy o „odchudzaniu” majątku trwałego. W odniesieniu do roku 1994 udział procentowy budynków i budowli zmniejszył się o 10,9 punktu procentowego, natomiast udział maszyn

²⁰ Analizę ograniczono do trzech zasadniczych grup rodzajowych środków trwałych, a mianowicie budynków i budowli, maszyn i urządzeń oraz środków transportu. Wybór ten poddyktowany jest kryterium ekonomicznym. Badanie struktury środków trwałych według tego podziału jest bardzo przydatne do oceny gospodarowania środkami w przedsiębiorstwie, gdyż daje możliwość uzyskania zagregowanych informacji w oparciu o informacje dotyczące podstawowych grup środków trwałych.

i urzędzeń wzrósł o 9,2 punktu procentowego. Należy podkreślić, że jest to tendencja charakterystyczna dla wszystkich badanych podsekcji.

Mimo tych pozytywnych przesunięć w strukturze środków trwałych, majątek w niektórych badanych przedsiębiorstwach można ocenić jako niezbyt nowoczesny, o czym świadczy nadal znaczący udział budynków i budowli w strukturze środków trwałych. Jest to sytuacja charakterystyczna dla połowy badanych podsekcji, a mianowicie dla grup przedsiębiorstw prowadzących działalność w ramach podsekcji od V do VIII. Szczególnie jest to widoczne w dwóch ostatnich podsekcjach. Mimo zmniejszającego się udziału budynków i budowli stanowią one nadal dominującą pozycję (na koniec 1996 roku w podsekcji VII – 62,5%, a w podsekcji VIII – 73,9%). Tak duży udział procentowy w strukturze świadczy o wysokim stopniu zamrożenia kapitału w mało mobilne środki trwałe.

Nieco inaczej przedstawia się sytuacja jeśli chodzi o grupę środków trwałych, jaką są środki transportu. Zarówno w odniesieniu do całej sekcji, jak i poszczególnych podsekcji możemy zauważyć, że udział ich w strukturze w całym badanym okresie ukształtował się na zbliżonym poziomie. W analizowanym okresie w odniesieniu do poszczególnych podsekcji widoczne jest, że największy udział tej grupy składników majątkowych jest charakterystyczny dla podsekcji I (przemysł spożywczy). W latach 1994-1996 udział ten wahał się w granicach 8,2-7,8%. Natomiast najmniejszy udział tej grupy środków był charakterystyczny dla podsekcji VII (w 1994 r. – 1,1%) i podsekcji II (w latach 1995-1996 – 1,5%). Badane przedsiębiorstwa różnicuje nie tylko udział w strukturze środków transportu, ale i kierunek zmian. W odniesieniu do całej sekcji charakterystyczne jest stopniowe zmniejszanie udziału środków transportu w strukturze składników majątkowych. Ta tendencja jest typowa dla całego analizowanego okresu w odniesieniu do podsekcji I i II. W podsekcjach III i V odnotowano stopniowy wzrost w całym okresie udziału w strukturze tej grupy środków trwałych. Natomiast w odniesieniu do pozostałych podsekcji charakterystyczny jest zróżnicowany kierunek zmian.

Jak wynika z powyższej analizy badane przedsiębiorstwa są zróżnicowane zarówno pod względem wartości, jak i struktury posiadanych środków trwałych. Mimo pozytywnych zmian w zakresie polityki gospodarowania tymi składnikami majątku, polegającej na zwiększaniu

udziału tej szczególnie aktywnej części, mianowicie maszyn i urządzeń oraz środków transportu, nadal w znacznej części badanych przedsiębiorstw kapitał jest zamrożony w dużym stopniu w mało mobilnych środkach, do których zaliczane są budynki i budowle.

Analiza i ocena struktury przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych w badanych przedsiębiorstwach

Dane dotyczące wielkości, struktury i dynamiki nakładów inwestycyjnych zawierają tabele 4 i 5.

Analiza danych zawartych w tabelach 4 i 5 dowodzi, że w badanym okresie nastąpiło znaczne ożywienie działalności inwestycyjnej. W skali całej sekcji przemiany były skorelowane ze wzrostem wielkości nakładów inwestycyjnych. Przeważały przede wszystkim nakłady na nowe obiekty i ulepszenie istniejących. Natomiast niewielki zakres miały nakłady inwestycyjne związane z zakupem używanych środków trwałych. Największy wzrost nakładów inwestycyjnych ogółem nastąpił w latach 1994-1995, bo o 74,9 punktu procentowego. Okres ten charakteryzował się znacznym ożywieniem działalności inwestycyjnej w porównaniu do lat poprzednich, o czym świadczy wskaźnik dynamiki, który dla lat 1995-1996 wynosił już tylko 124,9%²¹.

Badany okres charakteryzował się nasileniem procesów inwestycyjnych. Zdecydowała o tym przede wszystkim dynamika nakładów inwestycyjnych na maszyny i urządzenia oraz środki transportu. Szczególnie wysoki poziom odnotowano w odniesieniu do maszyn i urządzeń. Tempo wzrostu tej grupy w całym badanym okresie było wyższe niż tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych ogółem. Spowodowało to, że dominującą pozycję w całym analizowanym okresie w strukturze nakładów inwestycyjnych stanowiły maszyny i urządzenia. W odmiennym kierunku natomiast przebiegały zmiany w nakładach na budynki i budowle. W całym badanym okresie utrzymały się na poziomie niższym niż ten charakterystyczny dla nakładów ogółem. Należy też podkreślić, że w tej grupie odnotowano spadek nakładów inwestycyjnych. Zaistniała sytuacja znalazła swoje odbicie w strukturze nakładów inwe-

²¹ Należy podkreślić, że w obydwu okresach, biorąc pod uwagę podane wcześniej wskaźniki cen nakładów inwestycyjnych, nastąpił wzrost realny.

Tabela 4. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach przemysłowych województwa białostockiego w latach 1994-1996 w cenach bieżących

Wyszczególnienie	Nakłady inwestycyjne w tys. zł																				
	Ogółem			w tym:															zakup używanych środków trwałych		
				ogółem			nakłady na nowe obiekty i ulepszenie istniejących, w tym:														
	1994	1995	1996	1994	1995	1996	budynki i budowle			maszyny i urządzenia			środki transportu			1994	1995	1996			
Sekcja D.	43665,5	81437,0	101772,8	40591,0	70978,2	96023,4	7528,2	11459,5	9329,4	27499,1	53711,6	72063,0	3826,1	5439,2	8090,4	3074,5	10458,8	5749,4			
w tym:																					
Podsekcja I	22213,6	36720,3	37969,8	20720,7	35493,2	34622,9	4719,3	7045,8	3616,8	13248,9	25668,1	23442,4	2439,1	2534,1	4675,6	1492,9	1227,1	3346,9			
Podsek. II	8677,2	11687,5	18115,7	7955,5	10405,9	18079,0	1719,2	1566,7	344,4	5743,6	8429,4	15775,3	377,9	361,3	1203,9	721,7	1281,6	36,7			
Podsek. III	3935,6	7318,2	10179,5	3521,7	7202,1	9453,1	161,0	446,3	224,8	2942,2	6115,4	8273,1	393,0	638,8	529,8	434,9	116,1	726,4			
Podsek. IV	2982,1	12728,5	17507,0	2863,0	6462,3	17466,6	199,4	177,9	509,7	2619,5	5375,4	15668,5	35,0	813,7	510,6	119,1	6266,2	40,4			
Podsek. V	130,6	916,2	352,3	94,2	771,1	291,2	-	175,2	119,5	72,0	404,0	64,2	22,2	46,3	88,0	36,4	145,1	61,1			
Podsek. VI	3060,0	7243,4	14505,1	2858,6	6858,6	13064,4	544,9	921,8	3195,7	1988,1	5486,7	7711,8	283,2	787	772,8	201,4	383,9	1440,7			
Podsek. VII	2614,1	2178,5	2808,9	2546,0	2023,2	2711,7	184,4	856,3	1250,2	878,7	1091,1	1013,7	250,5	75,8	211,2	68,1	155,3	97,2			
Podsek. VIII	31,3	2644,4	334,5	31,3	1760,9	334,5	-	269,5	68,3	6,1	1141,5	114,0	25,2	182,2	98,5	-	883,5	-			

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez WUS w Białymstoku.

Tabela 5. Struktura rodzajowa i dynamika nakładów inwestycyjnych w latach 1994-1996

Wyszczególnienie	Nakłady inwestycyjne w %																
	struktura									dynamika							
	budynki i budowle			maszyny i urządzenia			środki transportu			ogółem		budynki i budowle		maszyny i urządzenia		środki transportu	
	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996	95/94	96/95	95/94	96/95	95/94	96/95	95/94	96/95
Sekcja D, w tym:	18,5	16,1	9,7	67,7	75,7	75,0	9,4	7,6	8,4	174,9	124,9	152,2	81,4	195,3	134,2	142,2	148,8
Podsekcja I	22,8	19,8	10,4	63,9	73,2	67,7	11,8	7,1	13,5	165,3	103,4	149,3	51,3	193,7	91,3	103,9	184,5
Podsekcja II	21,6	15,1	1,9	72,2	81,0	87,3	4,8	3,5	6,7	134,7	155,0	91,1	21,9	146,8	187,1	95,6	333,2
Podsekcja III	4,6	6,2	2,4	83,5	84,9	87,5	11,2	8,9	5,6	184,9	139,1	277,2	50,4	207,9	135,3	162,5	82,9
Podsekcja IV	6,9	2,8	2,9	92,9	83,3	89,7	1,2	12,6	2,9	426,8	137,5	89,2	455,1	205,2	291,5	2324,8	62,7
Podsekcja V	-	22,7	41,0	76,4	52,4	22,0	23,6	6,0	30,5	701,5	38,5	-	68,2	561,1	15,9	208,6	190,1
Podsekcja VI	19,1	13,4	24,5	69,5	79,9	59,0	9,9	11,5	5,9	236,7	200,3	169,2	346,7	275,9	1288,8	277,9	98,2
Podsekcja VII	7,2	42,3	46,1	34,5	53,9	37,4	9,8	3,7	7,8	83,3	128,8	464,4	146,0	124,2	92,9	30,3	278,6
Podsekcja VIII	-	15,3	20,4	19,5	64,8	34,1	80,5	10,3	29,4	8448,6	12,6	-	25,3	18713,1	10,0	723,0	54,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez WUS w Białymstoku.

stycyjnych. W roku 1994 nakłady na budynki i budowle stanowiły 18,5% w całości nakładów, by w roku 1996 już tylko 9,7%.

Analizując zagadnienie inwestowania w ujęciu poszczególnych podsekcji można zauważyć, że prawie we wszystkich podsekcjach w całym badanym okresie nastąpił wzrost nakładów inwestycyjnych. Negatywne tendencje w latach 1994-1995 wystąpiły w podsekcji VII, gdzie odnotowano spadek nakładów inwestycyjnych. Sytuacja uległa znacznemu pogorszeniu w latach 1995-1996. W okresie tym odnotowano znaczny spadek nakładów inwestycyjnych w dwóch podsekcjach: V i VIII. Analizując sytuację tych dwóch podsekcji w całym badanym okresie należy podkreślić, że spadek ten był poprzedzony znacznym wzrostem nakładów inwestycyjnych w latach poprzednich. W podsekcji V wskaźnik dynamiki w latach 1994-1995 wynosił 701,5 %, natomiast w podsekcji VIII 8448,6%. Dokładniejsza analiza sytuacji w zakresie inwestowania w tych dwóch podsekcjach dowodzi, że tak wysoki wskaźnik wzrostu był zdeterminowany przede wszystkim wysokim tempem wzrostu nakładów inwestycyjnych w grupie maszyny i urządzenia oraz środki transportu. Rosnący udział zakupu maszyn i urządzeń oraz środków transportu daje podstawę do wysunięcia wniosku o nasilaniu się procesów modernizacyjnych i restrukturyzacyjnych.

Ożywienie działalności inwestycyjnej, szczególnie w te aktywne środki trwałe, z całą pewnością miało swoje źródło w poprawie sytuacji finansowej przedsiębiorstw oraz stopniowym zwiększeniu zaangażowania sektora bankowego w finansowaniu działalności inwestycyjnej. Sprzyjało temu obniżenie oprocentowania kredytu inwestycyjnego oraz wzrost realnej podaży kredytu inwestycyjnego.

Pozytywnym zmianom w strukturze własnościowej i rozwojowej inwestycji nie towarzyszą jednakowo pożądane zmiany w strukturze gałęziowej nakładów inwestycyjnych. Najwyższe tempo inwestowania w aktywne grupy środków trwałych dotyczy przede wszystkim tych podsekcji, w których i tak składniki te mają znaczny udział w strukturze środków trwałych. W grupie tej przeważają dziedziny niskiego przetwórstwa (przemysł spożywczy, odzieżowy, skórzaný, celulozowo-papierniczy, drewna i wyrobów z drewna). Zbyt słabe natomiast są symptomy przesunięć nakładów inwestycyjnych w odniesieniu do po-

zostałych grup przedsiębiorstw. Jednak pomyślnym zjawiskiem w sferze działalności inwestycyjnej w odniesieniu do części przedsiębiorstw z tej grupy jest odnotowanie wysokiej dynamiki wzrostu nakładów inwestycyjnych w aktywne składniki środków trwałych. Dotyczy to przede wszystkim wysokiej dynamiki nakładów inwestycyjnych na maszyny i urządzenia w latach 1995-1996 w odniesieniu do podsekcji VI oraz w latach 1994-1995 w odniesieniu do podsekcji VIII. Przesunięcie tych nakładów na rzecz aktywnych składników środków trwałych świadczy o pewnym przyśpieszeniu procesów modernizacyjnych i zmniejszeniu stopnia dekapitalizacji aparatu wytwórczego.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, badane przedsiębiorstwa różnicuje zarówno struktura, jak i dynamika nakładów inwestycyjnych. Należy jednak odnotować pozytywne przesunięcia w strukturze nakładów inwestycyjnych. Dotyczy to przede wszystkim wzrostu nakładów na maszyny i urządzenia oraz środki transportu. Zmiany relacji ilościowych między poszczególnymi częściami inwestycji decydują o istocie zmian strukturalnych inwestycji, a ich badanie ma ważną wartość poznawczą. Jest to wynikiem dokonujących się procesów transformacji w gospodarce polskiej, które przyniosły głębokie zmiany w działalności inwestycyjnej. Jedną z najważniejszych jest reorientacja w zakresie skłonności do inwestowania oraz związana z tym ukształtowana struktura nakładów inwestycyjnych.

Przesłanki procesów inwestycyjnych w badanych przedsiębiorstwach

Istotnym zagadnieniem z punktu widzenia analizy procesów inwestycyjnych jest ocena przesłanek inwestowania. Ocena celu realizowanych inwestycji jest odzwierciedleniem postaw przedsiębiorstw w procesie realizowania inwestycji. Różnorodność celów, a w zasadzie dominacja jednych przesłanek nad drugimi czy też ich współzależność dostarczyły istotnych informacji o możliwościach inwestycyjnych przedsiębiorstw. Zidentyfikowanie przesłanek inwestowania było możliwe na podstawie badań empirycznych. Dane dotyczące oceny znaczenia celu podejmowanych inwestycji w środkach trwałych zawiera tabela 6.

Tabela 6. Znaczenie celu realizowanych inwestycji w latach 1994-1996 w opinii badanych przedsiębiorstw

Wyszczególnienie	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Ogółem	3,3	0,4	1,4	3,8	2,5	2,1	1,3	1,4	1,8
Według podsekcji									
Podsekcja I	3,3	0,0	1,9	3,4	1,7	1,9	1,2	1,4	1,5
Podsekcja II	2,1	0,0	1,2	2,9	2,5	1,6	0,7	0,5	1,0
Podsekcja III	3,6	0,3	0,0	2,9	2,4	1,3	0,6	1,6	1,7
Podsekcja IV	2,9	1,1	0,0	3,0	2,1	1,4	1,6	1,2	1,5
Podsekcja V	3,3	1,0	0,0	2,3	2,0	1,7	0,0	1,5	1,7
Podsekcja VI	2,2	0,6	1,5	2,1	2,2	2,5	1,5	1,7	1,4
Podsekcja VII	1,0	0,0	0,0	2,3	1,0	1,0	1,0	1,0	2,7
Podsekcja VIII	0,0	0,0	0,0	4,3	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0
Według formy prawnej									
Przedsięb. państwowe	2,5	0,4	1,0	3,4	1,7	2,4	0,9	1,4	1,3
Spółdzielnie	2,9	0,0	0,4	2,4	1,4	1,3	0,0	0,7	2,7
Spółki akcyjne	1,4	3,3	1,2	3,0	3,1	2,2	2,3	1,9	2,0
Spółki z o.o.	3,9	0,6	1,6	3,3	2,6	1,3	1,3	1,2	1,0
Spółka cywilna	3,7	0,0	0,0	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Przedsięb. bez s. f. p.	3,7	0,0	0,0	2,7	1,7	5,0	2,7	3,7	3,7
Według zatrudnienia									
50-100 zatrudnionych	3,8	0,5	0,5	2,9	2,2	2,0	0,7	1,4	2,1
101-200 zatrudnionych	2,8	0,0	1,1	2,4	1,8	1,3	1,2	1,5	1,8
201-500 zatrudnionych	2,4	0,3	1,3	2,9	1,3	1,2	0,8	0,5	0,7
501 i więcej	1,5	0,8	0,9	2,6	3,5	3,0	1,6	2,3	1,9

A – wzrost produkcji

B – zmiana profilu produkcji

C – dywersyfikacja produkcji

D – poprawa jakości produkcji

E – obniżenie kosztów produkcji

F – postęp technologiczny

G – substytucja pracy żywej
(automatyzacja)

H – ochrona środowiska

I – poprawa warunków BHP

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Analiza uzyskanych w trakcie badań informacji wskazuje, że oceny badanych przedsiębiorstw dotyczące celu inwestowania były bardzo

zróźnicowane²². Gradacja znaczenia poszczególnych celi realizowanych inwestycji w latach 1994-1996 przedstawiała się następująco²³:

- poprawa jakości produkcji (cel najważniejszy – otrzymał 3,8 punktu);
- wzrost produkcji (3,3);
- obniżenie kosztów produkcji (2,5);
- postęp technologiczny (2,1);
- poprawa warunków BHP (1,8);
- ochrona środowiska (1,4);
- dywersyfikacja produkcji (1,4);
- automatyzacja (1,3);
- zmiana profilu produkcji (0,4).

Powyższe oceny wskazują na duże zróźnicowanie występujące między poszczególnymi przesłankami realizowanych inwestycji. Na podstawie oceny dokonanej metodą punktową można stwierdzić, że głównym celem realizowanych inwestycji w całym analizowanym okresie była poprawa jakości produkcji. Również istotne znaczenie miały takie kategorie, jak wzrost produkcji, obniżenie kosztów produkcji oraz postęp technologiczny. Natomiast zdecydowanie najmniejszą rolę przypisywano zmianie profilu produkcji.

Przyjęte w pracy kryteria podziału przedsiębiorstw różnicują oceny nadawane poszczególnym celom realizowanych inwestycji. Największe zróźnicowanie ocen celu realizowanych inwestycji jest charakterystyczne dla poszczególnych podsekcji prowadzonej działalności. W badanym okresie poprawa jakości produkcji jako najważniejszy cel realizowanych inwestycji została określona przez przedsiębiorstwa prowadzące działalność w ramach podsekcji VIII – 4,3 punktu. Istotność tego celu podkreślały też przedsiębiorstwa prowadzące działalność w podsekcji I – 3,4 punktu. Prawie taką samą wysoką ocenę w tej podsekcji uzyskał drugi

²² Do oceny znaczenia celi realizowanych inwestycji zastosowano metodę punktową, mieszczącą się w skali od 0 do 5, zob. metody punktowe – J. Lichtarski, *Kryteria i metody oceny efektywności przedsiębiorstw organizacyjnych* w przedsiębiorstwie, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu 1982, seria: Monografie i opracowania nr 6, s. 157-160.

²³ Przy poszczególnych celach podawane są średnie oceny ustalone dla całego badanego okresu.

ważny cel, jakim jest wzrost produkcji – 3,3 punktu. Wzrost produkcji był również najważniejszym celem realizowanych inwestycji w podsekcji III i V. Jak widać, przesunięcia w hierarchii ważności celów realizowanych inwestycji dotyczą dwóch kategorii, a mianowicie: poprawy jakości produkcji oraz wzrostu produkcji. Natomiast w odniesieniu do dwóch podsekcji: VI i VII, możemy odnotować inny główny cel niż ten charakterystyczny dla większości grup przedsiębiorstw. Najważniejszym celem realizowanych inwestycji w całym analizowanym okresie wśród przedsiębiorstw prowadzących działalność w ramach podsekcji VI jest postęp technologiczny, natomiast w odniesieniu do sekcji VII poprawa warunków BHP.

Analiza danych pozwala zauważyć, że nie wszystkie przesłanki były brane pod uwagę przez badane przedsiębiorstwa w okresie realizacji inwestycji. W znacznej części podsekcji nie były celem inwestowania – zmiana profilu produkcji (podsekcja I, II, VII, VIII) oraz dywersyfikacja produkcji (podsekcja III, IV, V, VII, VIII).

Analiza ocen przyznawanych przez przedsiębiorstwa działające w poszczególnych formach prawnych wskazuje, iż nie we wszystkich grupach przedsiębiorstw najważniejszym celem jest poprawa jakości. Dotyczy to przede wszystkim firm prowadzących działalność w formie spółdzielni, spółek z o.o. oraz w przedsiębiorstwie bez szczególnej formy prawnej, gdzie najważniejszą przesłanką realizowanych inwestycji jest wzrost produkcji. Przesunięcie w hierarchii ważności nastąpiło również w odniesieniu do spółek akcyjnych, w których najważniejszym celem jest obniżenie kosztów produkcji. Mimo tego zróżnicowania dominują dwa cele inwestowania, a mianowicie: poprawa jakości produkcji oraz wzrost produkcji. Odnotowano też szereg ocen najniższych. Potwierdza to, że cele, które je otrzymały, nie odgrywały istotnej roli w realizowanym procesie inwestycyjnym. Dotyczą one przede wszystkim zmiany profilu produkcji oraz dywersyfikacji produkcji.

Jak wynika z zaobserwowanych relacji, w poszczególnych formach prawnych występuje zróżnicowanie gradacji ważności celów realizowanych inwestycji. Okazuje się, że przedsiębiorstwa w poszczególnych formach prawnych różnie oceniają znaczenie celu realizowanych inwestycji. Należy również podkreślić, że dla większości przedsiębiorstw po-

grupowanych według formy prawnej najważniejszym celem realizowanych inwestycji w całym analizowanym okresie był wzrost produkcji.

Zróznicowanie ocen celu realizowanych inwestycji jest charakterystyczne również dla przedsiębiorstw o różnym poziomie zatrudnienia. Cel, jakim jest poprawa jakości produkcji, w całym badanym okresie był najważniejszą przesłanką realizowanych inwestycji tylko w przedsiębiorstwach zatrudniających od 201 do 500 zatrudnionych. Natomiast w odniesieniu do przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 100 osób oraz od 101 do 200 najważniejszym celem był wzrost produkcji. Jak widać, przesunięcia występują głównie między dwoma podstawowymi kategoriami, tzn. wzrostem produkcji i poprawą jakości produkcji. Odmiennie prawidłowości zaobserwowano w grupie przedsiębiorstw największych, zatrudniających 501 i więcej pracowników. W tej grupie przedsiębiorstw najważniejszym celem jest obniżenie kosztów produkcji.

Jak wynika z powyższej analizy, cały badany okres charakteryzował się zróżnicowanym celem realizowanych inwestycji. To zróżnicowanie było znamienne dla poszczególnych przekroji badawczych. Jednak mimo tego zróżnicowania można zaobserwować, że badane przedsiębiorstwa były zainteresowane w realizacji strategii rozwoju. Dla większości badanych przedsiębiorstw strategia rozwoju działań realizowanych za pomocą inwestycji miała na celu poprawę jakości produkcji oraz wzrost produkcji. Ważne cele to również obniżenie kosztów produkcji oraz postęp technologiczny. Natomiast najmniejsze znaczenie miała zmiana profilu produkcji (bądź też w ogóle nie było to celem realizowanych inwestycji).

Analiza rozwiązań w zakresie finansowania inwestycji

Kwestią fundamentalną w przypadku każdego przedsięwzięcia inwestycyjnego jest jego sfinansowanie. Niebagatelne znaczenie w procesie inwestowania mają zasoby finansowe przedsiębiorstwa pochodzące z różnych źródeł. Możemy wyróżnić wewnętrzne i zewnętrzne źródła finansowania działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw.

Do źródeł wewnętrznych zaliczamy²⁴:

- środki przeznaczone z zysku;

²⁴ W. Grzegorzczak, *Udział banków w strategii finansowej przedsiębiorstwa*, „Bank i Kredyt” 1992, nr 5.

- amortyzację;
- środki uzyskane ze sprzedaży posiadanego majątku trwałego;
- rezerwy tworzone na zapłatę przyszłych zobowiązań.

Do źródeł zewnętrznych można zaliczyć:

- kredyty bankowe;
- pożyczki (w tym emisja obligacji);
- leasing;
- emisję papierów wartościowych;
- kredyty handlowe;
- inne.

Różnorodność źródeł finansowania stwarza szereg możliwości przedsiębiorstwom w zakresie finansowania działalności inwestycyjnej. Zestawienie źródeł finansowania zawierają tabele 7 i 8.

Analiza danych pozwala zauważyć, że mimo szerokiego wyboru różnych form finansowania w całym badanym okresie podstawowe źródło finansowania stanowiły środki własne, a więc nadwyżka finansowa (zysk netto + amortyzacja). Analizując to zagadnienie w odniesieniu do całej sekcji w roku 1994 środki własne finansowały 90,4% poniesionych nakładów na inwestycje. Co prawda w roku 1995 odnotowano spadek kapitałów własnych w strukturze źródeł finansowania do poziomu 77,8%, to jednak nadal zajmowały one pozycję dominującą w finansowaniu inwestycji. Należy podkreślić, że w roku 1996 odnotowano wzrost udziału środków własnych w finansowaniu inwestycji do poziomu 81,2%.

Analizując to zagadnienie w ujęciu poszczególnych podsekcji, można zauważyć, że sytuacja taka jest charakterystyczna dla prawie wszystkich podsekcji. Należy również podkreślić, że w niektórych z nich było to prawie jedyne źródło finansowania inwestycji, nie licząc niewielkiego udziału pozostałych źródeł finansowania. Wyjątek stanowią podsekcje III i VIII. W podsekcji III w roku 1994 nakłady inwestycyjne były finansowane w 100% kapitałem własnym. Sytuacja ta diametralnie zmieniła się w latach 1995-1996. Środki własne w 1995 roku finansowały nakłady inwestycyjne w 59,8%, a w roku 1996 już tylko w 52,5%. Odmienny kierunek zmian wykazała podsekcja VIII, w której w roku 1994 środki własne były źródłem finansowania wyłącznie 23,3% nakładów inwestycyjnych, w roku 1995 41,6% poniesionych nakładów, a w roku 1996 były w 100% źródłem finansowania. Nieco odmienna

Tabela 7. Źródła finansowania inwestycji w latach 1994-1996 (w tys. zł)

Wyszczególnienie	Źródła finansowania, w tym:											
	ogółem			środki własne			kredyty bankowe i pożyczki			inne źródła		
	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996
Sekcja D, w tym:	41677,8	77341,8	89909,0	37668,4	60915,8	73010,4	3738,4	15969,9	16525,2	271,0	456,1	373,4
Podsekcja I	20835,0	35299,6	37054,0	19032,1	30635,5	28406,0	1601,9	4504,0	8500,0	201,0	160,1	148,0
Podsekcja II	8071,3	10094,0	15196,9	6529,0	8288,9	13066,9	1542,3	1805,1	2130,0	-	-	-
Podsekcja III	3956,6	7242,5	10126,3	3956,6	4328,8	5312,0	-	2913,7	4814,3	-	-	0,0
Podsekcja IV	2978,9	11786,2	10272,7	2939,2	5968,3	9630,4	39,7	5700,9	499,3	-	117,0	143,0
Podsekcja V	130,6	916,2	352,3	120,1	816,2	340,3	5,5	10,0	6,0	5,0	90,0	6,0
Podsekcja VI	3060,0	7230,4	13763,4	3020,0	7114,4	13700,4	-	50,0	20,0	40,0	66,0	43,0
Podsekcja VII	2614,1	2128,5	2808,9	2064,1	2015,3	2219,9	525,0	90,2	555,6	25,0	23,0	33,4
Podsekcja VIII	31,3	2644,4	334,5	7,3	1748,4	334,5	24,0	896,0	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez WUS w Białymstoku.

Tabela 8. Struktura źródeł finansowania inwestycji w latach 1994-1996

Wyszczególnienie	Źródła finansowania w tym:								
	środki własne			kredyty bankowe i pożyczki			inne źródła		
	1994	1995	1996	1994	1995	1996	1994	1995	1996
Sekcja D, w tym:	90,4	78,8	81,2	8,9	20,6	18,3	0,7	0,6	0,6
Podsekcja I	91,3	86,8	76,7	7,7	12,7	23,2	1,0	0,5	0,1
Podsekcja II	80,1	82,1	85,9	19,9	17,9	14,1	–	–	–
Podsekcja III	100,0	59,8	52,5	–	40,2	47,5	–	–	0,0
Podsekcja IV	98,7	50,1	93,7	1,3	48,3	4,9	–	1,6	1,4
Podsekcja V	91,9	89,1	96,5	–	–	–	3,9	9,8	1,8
Podsekcja VI	98,7	98,4	99,5	–	0,7	0,1	1,3	0,9	0,4
Podsekcja VII	78,9	94,7	79,0	20,1	4,2	19,8	1,0	1,1	1,2
Podsekcja VIII	23,3	66,1	100,0	76,7	33,9	–	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez WUS w Białymstoku.

sytuacja w zakresie doboru źródeł finansowania miała miejsce również w podsekcji IV, w której w roku 1995 kapitały własne finansowały tylko 50,1% nakładów inwestycyjnych. W większości przypadków zmniejszenie w strukturze udziału własnych środków wiązało się z dużą dynamiką wzrostu nakładów na inwestycje, co powodowało przy ograniczonym zasobie środków własnych konieczność korzystania z obcych źródeł.

Uzupełnieniem własnych środków w finansowaniu inwestycji były przede wszystkim kredyty bankowe. W rozwiniętej gospodarce rynkowej stanowią one podstawowe wsparcie finansowe dla procesów inwestycyjnych. W całym analizowanym okresie kredyt bankowy był instrumentem alokacji wolnych środków kapitałowych na cele inwestycyjne jednostek gospodarczych, wykorzystywanym w różnym stopniu. W ujęciu całej sekcji stanowiły one w 1994 roku 8,9% źródeł finansowania. W 1995 roku odnotowano wzrost do poziomu 20,6%, by w roku 1996 spaść do poziomu 18,3%. Największy udział w strukturze odnotowano w 1994 roku w podsekcji VIII, w której to kredyt bankowy finansował 76,7% nakładów inwestycyjnych, oraz w latach 1995-1996 w podsekcji III, gdzie był źródłem finansowania ponad 40% nakładów inwestycyjnych (1995 – 40,2%, a w 1996 – 47,5%).

Mimo zauważalnego wzrostu udziału kredytów bankowych w finansowaniu inwestycji nadal wykorzystywane są one w ograniczonym stopniu. Z pewnością do istotnych determinant takiej sytuacji możemy zaliczyć²⁵:

- nadal wysokie ryzyko obciążające inwestycje przedsiębiorstw;
- cenę kredytu i trudny do niego dostęp;
- ograniczoną zdolność kredytową przedsiębiorstw.

Podsumowując powyższą analizę należy podkreślić, że podstawowym źródłem finansowania inwestycji są środki własne. Praktycznie bardzo małe znaczenie w polityce dotyczącej finansowania nakładów inwestycyjnych miały inne źródła finansowania poza kredytem i pożyczką.

W celu zweryfikowania wniosków dokonanych na podstawie oceny ilościowej, niezbędna była ocena jakościowa poszczególnych źródeł finansowania. Została ona dokonana na podstawie analizy zestawienia ocen nadawanych poszczególnym źródłom finansowania z punktu wi-

²⁵ Raporty: *Gospodarka Polski w procesie transformacji 1995*, Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych Nr 41, Warszawa 1996, s. 46.

dzenia ich znaczenia w polityce finansowania inwestycji. Podobnie jak przy ocenie przesłanek inwestowania zastosowano skalę ważności: od „0” – brak wykorzystania do „5” – najważniejsze źródło.

Problem ten został przeanalizowany w trzech przekrojach badawczych na podstawie informacji uzyskanych drogą badań ankietowych. Zestawienie ocen zawiera tabela 9. Analizując to zagadnienie w odniesieniu do całej sekcji widać, że zdecydowanie największą rolę przypisują badane przedsiębiorstwa kapitałom własnym oraz amortyzacji, czyli własnym źródłom finansowania.

Najwyższą ocenę w analizowanym okresie uzyskały kapitały własne w przedsiębiorstwie jednoosobowym – 5,0 oraz w spółdzielniach – 4,6. Natomiast najniższe znaczenie tej formy finansowania było charakterystyczne dla spółki cywilnej – 1,3 oraz dla spółek akcyjnych, w których ukształtowało się na nieco niższym poziomie (3,5) niż ten, który charakteryzuje całą sekcję.

Duże zróżnicowanie w ocenach znaczenia źródła finansowania jakim są kapitały własne widać przy analizie tego zagadnienia w pozostałych dwóch przekrojach badawczych. Najniższa ocena nadana kapitałom własnym wynosi 2,0 i jest charakterystyczna w badanym okresie dla podsekcji IV, natomiast najwyższa ocena, która wynosi 5,0, jest charakterystyczna dla podsekcji VIII. Biorąc pod uwagę kryterium zatrudnienia, kapitały własne jako źródło finansowania najwyżej zostały ocenione w przedsiębiorstwach zatrudniających od 101 do 200 osób. W tej grupie przedsiębiorstw ocena ukształtowała się na poziomie 4,7 punktu. Natomiast nieco niższa była charakterystyczna dla przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 201 pracowników.

Podobnie jak w przypadku kapitałów własnych, wysokie oceny były charakterystyczne dla amortyzacji, co potwierdzają wcześniejsze wnioski o zasadniczej roli środków własnych w finansowaniu inwestycji w środkach trwałych.

Analiza ocen nadawanych pozostałym źródłom finansowania dowodzi, że mają one małe znaczenie w polityce finansowej firm. Część z nich, tzn. emisja obligacji i leasing finansowy, nie były w ogóle elementem polityki dotyczącej finansowania nakładów inwestycyjnych. W odniesieniu do obcych źródeł finansowania, które były przedmiotem polityki finansowej badanych przedsiębiorstw, widać, że oceny im nadawane ukształtowały się na

bardzo niskim poziomie. Świadczy to o bardzo małym znaczeniu tych źródeł z punktu widzenia realizowanej polityki finansowej.

Tabela 9. Znaczenie źródeł finansowania inwestycji w środkach trwałych w opinii badanych przedsiębiorstw

Wyszczególnienie	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Ogółem	4,0	3,8	0,9	0,5	0,0	0,0	0,6	0,1	0,1	0,3
według podsekcji										
Podsekcja I	4,2	4,3	2,5	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Podsekcja II	4,4	4,6	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	1,0
Podsekcja III	3,4	2,7	2,3	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Podsekcja IV	2,3	3,6	0,0	1,9	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0
Podsekcja V	4,0	3,7	1,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Podsekcja VI	3,8	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0
Podsekcja VII	3,7	3,7	0,6	0,6	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,9
Podsekcja VIII	5,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Według formy prawnej										
Przedsięb. państwowe	4,0	3,8	1,4	0,3	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,2
Spółdzielnie	4,6	4,0	1,3	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Spółki akcyjne	3,5	4,0	0,5	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,5
Spółki z o.o.	4,3	4,0	0,6	0,7	0,0	0,0	0,5	0,2	0,0	0,3
Spółka cywilna	1,3	1,7	1,7	1,7	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0
Przedsięb. bez s. f. p.	5,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0
Według zatrudnienia										
50-100 zatrudnionych	4,1	3,8	0,9	1,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0
101-200 zatrudnionych	4,7	4,4	1,6	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,2
201-500 zatrudnionych	3,4	3,5	0,7	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,4
501 i więcej	3,4	4,3	0,6	0,5	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,7

A – kapitały własne

B – amortyzacja

C – kredyty bankowe długotermin.

D – pożyczki długoterminowe

E – emisja obligacji

F – leasing finansowy

G – leasing operacyjny

H – kredyty bankowe krótkoterm.

I – pożyczki krótkoterminowe

J – kredyt handlowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W odniesieniu do obcych źródeł finansowania najwyższe oceny charakterystyczne były dla kredytu bankowego. To źródło finansowania zostało najwyższej ocenione przez przedsiębiorstwa państwowe – 1,4 punktu, natomiast najniżej – 0,0 przez przedsiębiorstwa bez szczególnej formy prawnej.

W ramach poszczególnych podsekcji największe znaczenie przypisują kredytom bankowym długoterminowym przedsiębiorstwa wchodzące w skład podsekcji I i III oraz firmy zatrudniające od 101 do 200 osób. Natomiast jest to źródło nieistotne w polityce firm zaliczanych do podsekcji VI i VIII. Biorąc pod uwagę kryterium zatrudnienia w pozostałych grupach, ocena kredytów bankowych ukształtowała się na poziomie poniżej 1,0 punktu.

Największe zróżnicowanie w ocenach można zauważyć, analizując to zagadnienie w odniesieniu do obcych źródeł finansowania, poza kredytem i pożyczką. Podstawą tego stwierdzenia są bardzo niskie oceny nadawane tym źródłom.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy znaczenia poszczególnych źródeł finansowania największą rolę w polityce finansowania inwestycji w środkach trwałych odgrywają kapitały własne oraz amortyzacja. Co prawda widoczne jest zróżnicowanie ocen tych kategorii w poszczególnych przekrojach badawczych, to jednak w odniesieniu do pozostałych źródeł finansowania oceny te ukształtowały się na znacznie wyższym poziomie. Przyjęty sposób finansowania determinuje przede wszystkim sytuacja, w jakiej znajdują się badane przedsiębiorstwa. W systemie nakazowo-rozdzielczym podstawowym źródłem finansowania inwestycji były nisko oprocentowane kredyty bankowe oraz dotacje budżetowe, natomiast środki własne przedsiębiorstw miały niewielki udział. Obecnie w sytuacji „drogiego” kredytu oraz zróżnicowanego dostępu do innych źródeł finansowania podstawową rolę w polityce finansowej badanych przedsiębiorstw odgrywają środki własne.

Potwierdzeniem powyższego stwierdzenia jest niewielki stopień wykorzystania przy finansowaniu nakładów inwestycyjnych nowoczesnych form finansowania, do których zaliczany jest leasing. Jak wynika z przeprowadzonych badań, w latach 1994-1996 tylko 7 przedsiębiorstw (16,7% badanych firm) podejmując decyzję odnośnie do wyboru źródeł finansowania wykorzystywało to źródło.

Transakcje leasingowe dotyczyły przede wszystkim leasingu operacyjnego. Obejmowały one głównie środki transportu, a tylko w niewielkim zakresie urządzenia techniczne i sprzęt komputerowy. To zdominowanie transakcji leasingowych przez leasing operacyjny było zgodne z kierunkiem rozwoju tej formy finansowania w Polsce. Leasing operacyjny bowiem w większym stopniu niż leasing finansowy stwarza możliwość skorzystania z podatkowej ulgi inwestycyjnej. Ta właśnie możliwość zmniejszenia obciążeń podatkowych była podawana jako jeden z podstawowych elementów mających wpływ na wykorzystanie tej formy finansowania. Obok tej kategorii do najważniejszych przyczyn korzystania z leasingu jako źródła finansowania środków trwałych podawanych przez badane firmy należało:

- uzupełnienie braku własnych środków;
- rozszerzenie możliwości inwestowania;
- ograniczone możliwości korzystania z kredytu;
- uproszczona procedura.

Analiza przedstawionych wyników badań wykazała, że mimo atrakcyjności leasingu badane przedsiębiorstwa w niewielkim stopniu wykorzystywały tę formę finansowania. Podstawową przyczynę podawaną przez ankietowane firmy był zbyt wysoki koszt związany z tą formą finansowania. Jednak większą przeszkodą z pewnością jest:

- brak uregulowań prawnych, co powoduje różne interpretacje (dotyczy to przede wszystkim rozwiązań podatkowych);
- brak dostatecznej znajomości tych form finansowania, a przede wszystkim korzyści finansowych z nich wynikających.

Należy się jednak spodziewać, że w miarę postępujących w Polsce przekształceń systemowych przeszkody te zostaną wyeliminowane, co wpłynie na wzrost znaczenia leasingu jako źródła finansowania inwestycji. Jest to istotne, gdyż rozwojowi przedsiębiorstw w okresie transformacji rynkowej sprzyjać będzie jak najszybsze i najskuteczniejsze upowszechnianie tej formy finansowania środków trwałych. Co prawda nie można traktować leasingu jako substytutu tradycyjnych form finansowania, ale może być on wykorzystywany jako specyficzna forma finansowania, dzięki której uzyskane przez przedsiębiorstwo kwoty można inwestować, intensyfikując w ten sposób obroty i zwiększając zyski.

3. Wnioski

Podsumowując wyniki badań w kontekście przeprowadzonej analizy, można sformułować następujące wnioski:

1. W analizowanym okresie stopniowo rosła wartość posiadanych rzeczowych składników majątku trwałego, z tym że tempo tego wzrostu było zróżnicowane w poszczególnych latach. Najwyższe tempo odnotowano w latach 1995-1996. W tym okresie wzrost nominalny wartości środków trwałych wynosił 21,7% (realny – 4,7 %).
2. W badanym okresie nastąpił (aczkolwiek zróżnicowany) wzrost podstawowych grup środków trwałych. Jednak ze względu na to, że nie wszystkie badane podsekcje wykazały zarówno ten sam kierunek, jak i tempo zmian, powodowało to przesunięcia w strukturze majątku badanych przedsiębiorstw.
3. Analizując strukturę środków trwałych w odniesieniu do całej sekcji, jak i poszczególnych podsekcji można zauważyć pewną prawidłowość, polegającą na zmniejszaniu udziału budynków i budowli na rzecz maszyn i urządzeń. Ta prawidłowa tendencja, świadczy o występowaniu zjawiska „odchudzania” majątku, co może być przejawem nasilania się procesów modernizacyjnych i restrukturyzacyjnych w badanych przedsiębiorstwach.
4. Mimo tych prawidłowych przesunięć nadal majątek części badanych przedsiębiorstw można ocenić jako niezbyt nowoczesny. Dotyczy to przede wszystkim przedsiębiorstw wchodzących w skład podsekcji od V do VIII, w których znaczna część kapitałów zmrózona jest w mało mobilnych środkach (budynkach i budowlach).
5. Badany okres charakteryzował się nasilonym procesem inwestycyjnym. Szczególnie wysokie tempo wzrostu było w latach 1994-1995, w których to wzrost nakładów inwestycyjnych wyniósł 74,9 punktu procentowego. Przemiany te skorelowane były przede wszystkim z wysokim poziomem dynamiki nakładów inwestycyjnych w grupie: maszyny i urządzenia oraz środki transportu.
6. Pozytywnym zmianom w strukturze własnościowej oraz rozwojowej towarzyszyły w różnym stopniu zmiany w gałęziowej strukturze nakładów inwestycyjnych. Najwyższe tempo inwestowania w aktywne grupy środków trwałych charakterystyczne było głównie dla pod-

sekcji niskiego przetwórstwa (przemysł spożywczy, włókienniczy, odzieżowy, celulozowo-papierniczy oraz drewna i wyrobów z drewna). Zbyt słabe symptomy przesunięć nakładów inwestycyjnych natomiast były charakterystyczne dla pozostałych grup.

7. Badane przedsiębiorstwa charakteryzowały się zróżnicowanym celem realizowanych inwestycji. Mimo tego zróżnicowania badane przedsiębiorstwa były zainteresowane realizacją strategii rozwoju. Dla większości z nich strategia rozwoju działań realizowanych za pomocą inwestycji miała na celu poprawę jakości i wzrost produkcji. Ważnymi przesłankami realizowanych inwestycji było obniżenie kosztów produkcji oraz postęp technologiczny.
8. W zachowaniu badanych przedsiębiorstw dotyczącym kształtowania polityki finansowania nakładów inwestycyjnych w całym analizowanym okresie widoczna jest tendencja do wykorzystywania przede wszystkim własnych środków finansowania, a mianowicie kapitałów własnych i amortyzacji. Znacznie mniejszą rolę w badanych przedsiębiorstwach w finansowaniu inwestycji odgrywały kredyty i pożyczki.
9. Pozostałe obce źródła finansowania miały marginalne znaczenie w polityce finansowej badanych przedsiębiorstw. Niektóre z nich, np. emisja obligacji oraz leasing finansowy, nie były w ogóle elementem polityki finansowania nakładów inwestycyjnych. Z nowoczesnych form finansowania badane przedsiębiorstwa (co prawda w niewielkim zakresie) wykorzystywały wyłącznie leasing operacyjny.

Reasumując, lata 1994-1996 przyniosły istotną poprawę zarówno w zakresie gospodarowania majątkiem trwałym, jak i w procesie inwestowania, dając równocześnie impuls do pokonania wadliwej asymetrii strukturalnej rzeczowych składników majątku trwałego. Obserwacja realnych procesów w sferze inwestowania potwierdza wysoką aktywność i dynamiczny jej wzrost w badanym okresie, co może stwarzać przesłanki dla długofalowego rozwoju gospodarki wraz z towarzyszącymi mu głębokimi jakościowymi zmianami struktury produkcji. Jednak w procesie transformacji systemowej nie we wszystkich przedsiębiorstwach przemysłowych wystąpiły pozytywne i pożądane efekty inwestowania. Determinują to z pewnością rozmaite czynniki oraz zjawiska zachodzące w szeroko rozumianym otoczeniu przedsiębiorstw oraz w nich samych.